

Invasieve exoten verdienen beter

Het Europese en dus ook Nederlandse beleid is erop gericht om invasieve exoten te vuur en te zwaard te bestrijden. Of dat lukt is een tweede getuige de opmars van nijlgans, Aziatisch lieveheersbeestje en reuzenberenklauw. Los daarvan vragen onderzoekers zich af of het beeld niet al te negatief is. Kunnen invasieve exoten niet ook een verrijking vormen? **Katja Zweerus** ging op onderzoek uit.

In de jaren vijftig en zestig groeide het besef dat ecosystemen (ernstig) worden bedreigd door menselijke activiteiten, waaronder de introductie van invasieve exoten. Het onderzoek daarnaar nam een hoge vlucht vanwege de schade die werd aangericht door de flora en fauna uit andere streken. Beruchte voorbeelden zijn de tamme kastanjeziekte, veroorzaakt door een schimmel die vanuit Azië is ingevoerd en die hele Amerikaanse wouden heeft verwoest. Berucht zijn ook de geïmporteerde verwilderde katten en konijnen die zich in Australië tegoed doen aan de inheemse fauna en flora. Chris van Dijk, mede-initiatiefnemer van het Kennis-

Op meerdere plaatsen in Nederland worden varkens ingezet om de Japanse duizendknoop te bestrijden.

netwerk Invasieve Exoten en onderzoeker bij de Plant Sciences Group van de WUR, doet onderzoek naar preventieve en curatieve methoden om invasieve plantensoorten (in Nederland) te bestrijden. De meeste aandacht gaat momenteel uit naar de Japanse duizendknoop.

„Deze plant veroorzaakt de nodige problemen, zowel in natuurterreinen als in het stedelijk gebied”, vertelt Van Dijk. Zo verdringt de Japanse duizendknoop niet enkel inheemse planten, maar beschadigt hij ook de infrastructuur, zoals leidingen, elektriciteitskasten en bouwwerken. Van Dijk: „Als je dat laat gaan, neemt de kans op verdere schade alleen maar toe.”

POSITIEVE KANTEN

Om schade door exoten in kaart te brengen, heeft de International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) in 2014 de Environmental Impact Classification for Alien Taxa (EICAT) gepresenteerd. Een standaard om de nadelige effecten van exoten op inheemse biodiversiteit te meten en categoriseren. Deze standaard dient ook als hulpmiddel voor overheden bij de bestrijding van invasieve exoten.

Toch begint een groeiende groep onderzoekers zich af te vragen of de voordelen van exoten tot nu toe onderbelicht zijn gebleven. Volgens hen is het van belang om eveneens de positieve effecten te onderzoeken, want dat kan cruciale gegevens opleveren die óók van belang zijn voor de besluitvorming over het beleid rondom exoten.

Dit contrasterende geluid lag aan de basis voor de ontwikkeling van de EICAT+, die in augustus 2022 is verschenen. De EICAT+ is gebaseerd op een verzameling documenten over de positieve effecten van meer dan honderd verschillende exoten op inheemse flora en fauna. Giovanni Vimercati, inva-

“ Exoten houden zich **niet** aan **landsgrenzen**, laat staan **provinciegrenzen** ”

siebioloog aan de Universiteit van Fribourg in Zwitserland, heeft samen met een team vol ervaren invasiebiologen gewerkt aan de nieuwe standaard. Onder hen waren trouwens ook enkele biologen die eerder hebben meegewerkt aan de EICAT.

Voor de onderbouwing van EICAT+ zijn de positieve effecten en de graad waarin ze zich voordoen gemeten aan de hand van verschillende mechanismen. Zo is gekeken naar de mate waarin ze inheemse soorten voorzien van voedsel, de vruchtbaarheid verbeteren in een ecosysteem, onderdak bieden of de groei stimuleren van inheemse populaties. Niet-inheemse bomen in Puerto Rico hielpen bijvoorbeeld de bodemstructuur te herstellen en bodem bovendien dekking aan inheemse dieren. Een voorbeeld dichter bij huis zijn de Nederlandse meeuwen en futen die steeds vaker genieten van de Amerikaanse rivierkreeft, zo wist stads-ecoloog Diny Tubbing te vertellen tijdens een lezing in Delft afgelopen oktober. Van Dijk heeft er zo zijn bedenkingen bij. „Dat er positieve effecten kunnen zijn, onderschrijf ik, maar dat valt pas achteraf te constateren. Als op dat moment blijkt dat de weegschaal naar de negatieve kant doorslaat, ben je te laat.” Als voorbeeld noemt hij de reuzenberenklauw, een plant met prachtige grote bloemen waar veel insecten op afkomen vanwege de nectar. Dit klinkt in eerste instantie positief. „Wat men vergeet,” zegt Van Dijk, „is dat het grote, gesloten bladerdek inheemse planten verdringt, met als mogelijk gevolg dat deze in voorkomen afnemen én we de reuzenberenklauw onvoldoende hebben kunnen indammen. De negatieve effecten overheersen meestal.”

VERSNIJPERDE AANPAK

Binnen de Europese Unie geldt sinds 1 januari 2015 de EU-exotenverordening met als doel om zowel de intrede en verspreiding als de invloed van exoten

Invasieve exoten kunnen inheemse soorten voorzien van voedsel. Zo doet de Nederlandse meeuw zich graag tegoed aan de Amerikaanse rivierkreeft.

te beperken. De Unielijst vormt het hoofdonderdeel van deze verordening. Deze in augustus 2022 opnieuw aangevulde lijst bestaat uit ruim 110 invasieve soorten waarbij een gezamenlijke aanpak op Europees niveau raadzaam is. Lidstaten van de Europese Unie zijn verplicht om deze soorten te controleren en waar mogelijk te elimineren uit inheemse ecosystemen.

In Nederland is het Europese exotenbeleid onderdeel van de Wet natuurbescherming, waarbij de provincies de verantwoordelijkheid dragen. Van Dijk betwijfelt de effectiviteit ervan. „Exoten houden zich niet aan landsgrenzen, laat staan provinciegrenzen”, stelt hij. „Of het dan handig is om de uitvoering van het beleid in twaalf stukken op te knippen? Nationale regie en afstemming met omringende landen zou in dit geval meer wenselijk zijn.” Volgens hem is de aanpak in de praktijk nu zeer versnipperd, waarbij de ene provincie wel geld vrijmaakt voor gemeenten om aan de slag te gaan met een eliminatieprogramma, terwijl andere provincies meer afwachtend zijn. „Bovendien”, zegt van Dijk, „komen veel soorten van de Unielijst op dit moment nog niet voor ik Nederland. Ik zou daarom pleiten voor meer regie en nadruk op preventie zodat deze ook in de toekomst geen problemen zullen opleveren.”

SCHERP DEFINIËREN

Belangrijk bij de aanpak is om de definitie van invasieve exoten scherp te houden. Volgens Martin Drenthen, universitair hoofddocent Milieuwetenschappen aan de Radboud Universiteit, begint het bij het onderscheid tussen exoten en invasieve exoten: „De meeste exoten zijn niet invasief en leveren ook geen problemen op.” Vanuit zijn filosofische perspectief probeert hij te begrijpen waar het conflict in zijn geheel over gaat. Volgens hem kunnen we er niet zondermeer van uitgaan dat alle exoten slecht zijn. „Maar”, zegt hij, „we kunnen er tegelijkertijd niet blind

Sommige exoten, zoals de nijlgans, zijn al zo breed vertegenwoordigd in Nederland dat volledig uitroeien niet meer realistisch is.

op vertrouwen dat de voordelen altijd zullen opwegen tegen de nadelen.” Het ecomodernistische vertrouwen – dat we in staat zullen zijn enerzijds open te staan voor verandering in de natuur en anderzijds de negatieve gevolgen voldoende te beheersen – deelt Drenthen niet. Wel blijft het volgens hem reëel om niet elke exoot direct als invasief te bestempelen. Volgens Van Dijk is ook de component menselijk handelen van belang bij het definiëren van invasieve exoten. We moeten onderscheid maken tussen enerzijds exoten die bewust zijn meegenomen of als verstekeling zijn meegenomen in vrachtwagens, schepen en vliegtuigen. En anderzijds exoten die, bijvoorbeeld door klimaatverandering, op eigen kracht komen, de ‘klimaatvolgers’. Van Dijk: „Dat is natuurlijk verloop, dat laten we gebeuren.” Drenthen sluit zich hierbij aan: „Door klimaatverandering floreren hier plots soorten die eerder nooit voet aan de grond kregen. Er gaat sowieso veel veranderen in de natuur, dat zullen we moeten accepteren.”

VOLLEDIG ELIMINEREN...

De planten en dieren die door de mens uit verre oorden naar Nederland worden gehaald en in de inheemse natuur terechtkomen, zijn echter een ander verhaal. Van Dijk: „Wij als mensen halen iets hier naartoe wat hier eigenlijk niet hoort; daar zit de crux in het verhaal. Dat is geen natuurlijke ontwikkeling.” Volgens hem begint het vaak met een paar planten. „Op zichzelf is dat niet zo’n probleem is, maar je kunt niet voorspellen waar het eindigt. Je kunt dus maar beter ingrijpen voordat je met een onomkeerbaar probleem te maken krijgt.”

Eliminatie is in kleine getalen nog haalbaar, en juist daarom is volgens Van Dijk het vroegtijdig signaleren en een goed preventiebeleid van enorm belang. Toch

Het Aziatische lieveheersbeestje heeft in Nederland geen natuurlijke vijanden en eet de larven van inheemse soorten op, maar het is ook een effectieve bestrijder van bladluis.

zijn er al vele soorten in ons land, zoals de nijlgans, die al breed vertegenwoordigd zijn in Nederland. Drenthen ziet het volledig uitroeien van deze soorten niet altijd meer als realistische oplossing. „Maar we moeten ons wel blijven afvragen wat we kunnen doen om het probleem niet groter te laten worden.“ Hierbij verwijst hij naar onderzoek van de onafhankelijke Stichting Bargerveen die tot doel heeft om natuurbeheer en -herstel te ondersteunen met ecologische kennis. Onderzoek heeft aangetoond dat het vergroten van de biodiversiteit een ecosysteem weerbaarder maakt voor de nadelige gevolgen van invasieve exoten. „Het gaat erom dat we het probleem beheersbaar houden wanneer uitroeien geen optie meer is“, aldus Drenthen. „Een heel arm en kaal ecosysteem met weinig soorten kan weinig weerstand bieden, waardoor een invasieve exoot enorm veel schade kan aanrichten. Maar in een heel rijk ecosysteem kunnen de schadelijke effecten beperkt blijven en hoeft een exoot helemaal niet invasief te zijn.“

...OF GEBALANCEERD BEHEREN

Enkele decennia geleden werden exoten zelfs bewust ingezet. Neem bijvoorbeeld het Aziatisch lieveheersbeestje. Deze soort is in de jaren negentig uit China en Japan naar onder andere Nederland gebracht om ingezet te worden als biologisch bestrijdingsmiddel tegen bladluis. Volgens de plannen zou het insect enkel in de kassen blijven, maar een klein gaatje in een kas bleek al voldoende voor het beestje om te ontsnappen en zich in de inheemse natuur te vestigen. Ondanks dat ze niet langer uit Azië naar Europa mogen worden gehaald, komen ze inmiddels in groten getale voor. Dit komt vooral doordat ze geen natuurlijke vijand hebben en zich dus ongestoord kunnen vermeerderen. Daarbij komt dat de Aziatische lieveheersbeestjes de larven van inheemse

soorten opeten. Dit is de voornaamste reden dat ze als invasieve exoot worden beschouwd. Toch zit er ook een positieve kant aan de beestjes volgens Wim Veraghtert, insectenkenner bij Natuurpunt België. De Aziatische soort maakt zich namelijk nog altijd nuttig door zich tegoed te doen aan bladluizen. Er is al langer oog voor de positieve kanten van exoten. EICAT+ maakt het mogelijk om ons begrip hierover te vergroten en informatie te verschaffen voor beheerstrategieën. Toch ziet Van Dijk het niet zo snel gebeuren dat deze standaard van invloed zal zijn op het huidige beleid in Nederland: „Daar is in eerste instantie een flinke vertaalslag voor nodig tussen theorie en praktijk. Bovendien gaat het uiteindelijk om de afweging tussen positieve én negatieve effecten vanuit ecologisch, financieel en gezondheidsoogpunt.“ Ondanks dat Drenthen beaamt dat de EICAT+ bedoeld is om huidig beleid eventueel te heroverwegen, twijfelt ook hij over hoe groot de invloed ervan zal zijn. „De standaardreflex in Nederland om vreemdelingen buiten te houden, zal voorlopig nog blijven bestaan.“

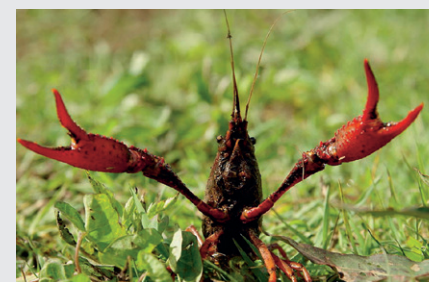
Beeld: Pxhere, Ruth van Schriek, Redjered, Wikimedia, Flickr

Katja Zweerus

Milieukundige en freelance journalist

Lees meer op [Vork.org](https://vork.org)

Schade invasieve exoten al meer dan een biljoen dollar

De economische schade door invasieve exoten belooft wereldwijd inmiddels meer dan 1 biljoen (1.000 miljard) dollar. Zo lang internationale overeenkomsten en gerichte acties uitblijven, is het dweilen met de kraan open.

Konijnenplaag Australië begon als 'perfect storm'

De oorsprong van de konijnenplaag in Australië was "like a perfect storm". Uit genetisch onderzoek blijkt dat de tweehonderd miljoen konijnen allemaal afstammen van een enkele bron.

Nieuw leven na eeuwenlange rattenplaag

Vooraf op eilanden kunnen invasieve dieren het ecosysteem volledig ontworpen. Daar staat tegenover de veerkracht waarmee de natuur zich kan herstellen met als voorbeeld het Amerikaanse Rat Island.

www.vork.org